

Resa med tåg till Freiburg i Breisgau,

Tyskland, 20-25 oktober 2007

Vivianne Gunnarsson civilekonom, ledamot i landstingsstyrelsen
Stockholms läns landsting

Ewa Larsson, samhällsvetare, ordförande för Gröna kvinnor och
styrelseledamot i Locum

Foto: Ewa Larsson

Text och bildredigering: Susanne Nordling

Freiburg i Breisgau, Tyskland 2007

Freiburg ligger i södra Tyskland vid foten av Schwarzwald. Staden har runt 214 000 innevånare. Den gröna böljande landsbygden runt staden når man enkelt med spårvagn eller buss. Några städer som ligger ganska nära är Karlsruhe på gränsen till Frankrike och Strasbourg. Närheten till Frankrike, Schweiz och Italien sätter sin prägel på stadens kulturliv och karaktär. Klimatet är typiskt inlandsklimat med mycket heta somrar och svala vintrar. Det fick vi minsann känna på. Kylan kan komma tidigt och då vi åkte upp på bergens höjder låg den första snön där.

Foto: Ewa Larsson

Huvudgatan i Freiburg, avstängd för biltrafik.

Freiburg – en demokratisk europeisk förebild för stadsplanering, stadsbyggnation och jämställdhet

Att söka goda exempel som kan ge kraft till påverkan och förändring är ett gammalt beprövat recept. Vi åkte till Freiburg som gjort sig kända för att bygga in **solenergi** i sina hus för både uppvärmning och elproduktion och för att prioritera **kollektivtrafik**. När vi var där tog fullmäktige också ett beslut om att demokratisera sitt budgetarbete och lägga in ett **genusperspektiv** på all icke lagstiftad kommunal verksamhet. Freiburg är en stad med tydlig Grön politisk styrning, de Gröna har fjorton stolar av femtiotre. Detta har satt tydliga spår, menar vi, i stadsplanering, bostadsbygge, infrastruktur och jämställdhetsarbete.

I Abu Dhabi i Förenade Arabemiraten byggs nu en stad där el ska produceras från solpaneler och dricksvatten produceras av soldriven avsaltningsanläggning. Målet är nollutsläpp av koldioxid, avfall och bilar.

I Sverige når inte all vår kunskap ut till beställarna. Byggarna gör därför som vanligt och borgerliga politiker ropar på mer kärnkraft och vägar som lösning för fortsatt slöseri av el och privat kommunikation i en patriarkal samhällsstruktur.

Vi ville hämta kraft och idéer för en hållbar samhällsutveckling hemmavid.

Freiburg är i dag en universitetsstad med ett livligt studentliv, därav också många små restauranger och mindre träffpunkter i stadens inre delar. Man ser också många cyklande människor och många som åker kollektivt. Till staden kommer också många turister från olika delar av världen och från Tyskland för att bekanta sig med den vackra naturen, kulturen och det sydtyska gemytet.

Miljöfrågorna har lång tradition i Freiburg. Detta var ju en av anledningarna till att vi åkte dit – att studera detta omtalade exempel på effekter av långsiktigt miljöarbete. Det har länge funnits människor i staden som arbetat för miljöfrågorna och idag har die Grünen 20 % i stadsfullmäktige och 40 - 60 % av rösterna i några stadsdelar bl.a. i Vauban – den stadsdel som byggts helt enligt eko-koncept. I den äldre stadsdel, med villor och lägre hus där många med akademisk utbildning bor hade 60 % röstat på die Grünen i senaste valet. Av stadsfullmäktiges 53 platser upptas 14 av De Gröna och de har en (kvinnlig) av fem borgmästare, ansvarig för bl.a. byggande, skola och bibliotek, katastrofberedskap samt avfallshantering. Vi besökte deras kontor i stadshuset och pratade med några av de gröna ledamöterna.

Hela innerstaden är bilfri eller har gårdsgator. Djupa breda rännstenar i innerstaden, fylls om sommaren med vatten som svalkar stadskärnan. Cykelvägarna i staden är också väl utbyggda.

Foto: Ewa Larsson

Mitt på huvudgågata i Freiburg, utanför H & M, samsas sopsortering med cykelställ, och det fungerar!

Här trafikerar sex spårvagnslinjer den inre stadskärnan och sprider ut sig mot olika förorter. Vid ändhållplatserna tar ren landsbygd vid. Där betar kossor och färden går genom mindre byar. Som komplement till spårvägarna finns ett stort antal busslinjer.

Kostnaden för ett månadskort är c:a 400 kr och enkelbiljett med övergångar inom en timme kostar 2 Euro. Det går att betala i en automat på spårvagnen, bussen eller att köpa en månadsbiljett i förväg. Det är lätt att åka kollektivt för alla, även turister. Det finns tydliga anvisningar och bra kartor samt upplysningstavlor som talar om hur många minuter det är till nästa avgång. På spårvägskartan finns utmärkt vilka hållplatser som är handikappanpassade, vilket är så gott som alla i innerstaden och många även i ytterstaden. På kartan finns även ett stort antal symboler så att man lätt hittar till sevärdheter mm. Vi fann bl.a. att det finns ett spa med vatten från heta naturkällor.

sida 3 (12)

Vauban

Vauban ligger i södra Freiburg ca 10 minuter med spårvagn från den absoluta stadskärnan. Området har en historia från den tid denna del av Tyskland ockuperades av Frankrike. Här var tidigare ett område med franska militärbaracker. Några av dessa finns fortfarande kvar och ett par har köpts av ett kollektiv. Detta kollektiv har renoverat varsamt så att den gamla barackmiljön bevarats i ena änden av området. Kollektivet har vänstersympatier och lever under ett frihetsmotto som manifesteras av att de har målat Pippi Långstrump som symbol över en hel vägg.

Genom kontakter med ICLEI (Local Governments for Sustainability) så fick vi en guidad tur i Vauban tillsammans med en grupp från Belfast i Nordirland. Stadsarkitekten visade planeringen och berättade om hur området kommit till.

Den nyare delen av Vauban har tillkommit efter att Freiburg stad köpte marken för 20 miljoner Euro. Här planerades in bostäder för 5000 personer och ca 1000 arbetsplatser. Planeringen av området började 1993 och det färdigställdes 2006. I den sista fasen blev även spårvägen färdig. Tidigare hade busslinjer trafikerat anknytningspunkter i olika delar av området. Busslinjer trafikerade inte det inre av Vauban eftersom området har tunga restriktioner mot biltrafik.

Devisen för planeringen av Vauban var **”lära medan planarbetet pågår”** och detta ledde till en medborgarmedverkan som gick långt över lagkraven. En medborgarorganisation, Forum Vauban, bildades som fick laglig status som påverkande organ 1994. Denna organisation har verkat fram till i år då den gick i konkurs.

Andra parter som varit inblandade i planering och byggande är ett byggnadskooperativ, Genova som bildades av personer från Forum Vauban. En annan viktig organisation är Bürgerbau AG, en innevånarorganisation som hjälper till med att få till stånd byggnadsprojekt och få fram medel till detta genom medverkan från byggare och boende. I Vauban har fem sådana grupper bildats som inkluderar 68 hushåll. Andra medverkande parter i Vauban är Institutet för tillämpad Ekologi, ICLEI:s internationella träningscentrum, Freiburgs Energi- och vattenförsörjning, Freiburg bilpoolsorganisation, en organisation som arbetar för passivhus och ett trettiotal frivilliga grupper och organisationer.

Området utvecklades i tre etapper. I den första etappen fanns 233 privata byggare, varav byggnadsgrupperna organiserade 185. Kooperativet Genova byggde 36 byggnader och olika fastighetsföretag 153. I solbyn Schlierberg byggdes 210 lägenheter. Därutöver byggdes 596 studentrum. I den andra etappen byggdes 645 enheter och i den sista 85 enheter. Investeringarna totalt i byggande uppskattas till 500 miljoner euro.

Området har en särskild karaktär då de olika initiativtagarna har använt olika stilar, material, färger och former. Ändå fanns en hel del restriktioner t.ex. att det inte får finnas enfamiljshus, men det finns tvåfamiljshus lika väl som flerfamiljshus. En del hus är byggda för generationsboende där barnfamiljer bor längst ned och äldre högre upp, d.v.s. man kan bo kvar i samma hus men flytta inom huset när familjesituationen ändras. Det finns också restriktioner i höjd och hur områdets gatusystem lagts upp. Bl.a. finns det bilfria gator på båda sidor huvudstråket och med breda parkstråk mellan husen för genomluftning och lek. Vi såg mängder av barn ute som lekte eller cyklade, mammor med barn i cykelkarror och kaninburar med älsklingsdjuren. Många gamla träd hade bevarats och smälte in i området. Dagvatten tas om hand lokalt genom infiltration och öppna diken.

De standards som måste följas omfattar ett flertal områden:

Soppantering

- Hela Freiburg sopsorterar och sorterar ut även biologiskt avfall. Systemet bygger på kärthantering och kärnen kunde vi se överallt i staden.

Foto: Ewa Larsson

Prydlig källsortering.

sida 5 (12)

Energi

- Obligatorisk låg energistandard med 65kwh/m² bo area.
- Vissa hus är passivhus med energiåtgång 15kwh/m², 42 enheter varav ett fyravåningshus
- Plus-energihus där husen genererar mer än som går åt genom solceller
- Fjärrvärme och ett speciellt effektivt värmeverk som eldas med pellets
- Aktiv användning av solenergi både solfångare och solceller finns och byggs ut

Foto: Ewa Larsson

Hus med solceller på taket.

Trafik

- Användningen av privata bilar är reducerad och de boende får skriva på ett papper om att inte ha en bil i området däremot kan man gå med i en bilpool
- Ingen parkering på gatan eller utanför husen
- Stöd till bilfritt liv, parkeringsplatser utanför området som betalas av dem som använder dem
- Det finns affärer, skola, daghem och arbeten inom gång och cykelavstånd
- Kollektivtrafiken är väl utbyggd med spårvagn till Freiburg centrum, 10 min
- Bilpool finns i området och bilarna står i kommunens parkering
- De som gick med i bilpoolen fick ett årskort på kollektivtrafiken som bonus

Vatten

- Infiltration av dagvatten lokalt
- Nytt ekologiskt avloppssystem där avloppsvattnet transporteras till en biogasanläggning. Gasen används i spisar. Resterande grävattenutsläpp filtreras i en biofilmanläggning och återanvänds.

Medborgarmedverkan

Hela projektet bygger på en dialog med medborgarna och organisationen Forum Vauban ordnade ett 40-tal seminarier och studiebesök på teman som:

- Ekologiskt byggande, energibesparing och solenergi
- Gröna tak och användningen av regnvatten
- Ekologisk design av gröna områden och trädgårdar
- Information till framtida ägare genom byggnadsgrupper
- Byggande med lokalt trämaterial
- Finansiering av byggprojekt
- Design för allmänna områden som gator, och parker
- Design för centrum

Projektet studeras av Öko-institute, ett institut för tillämpad ekologiuppföljningar. Deras uppföljning visar på mätbara effekter i form av stora energibesparingar, minskning av CO2 utsläpp, minskad svaveldioxidutsläpp och resursbesparingar.

Reisenfeld

Ungefär 10 min spårvagnsresa västerut ligger Reisenfeld. Det är ett område som ännu inte är fullt utbyggt där man tagit tillvara lärdomarna från Vauban när det gäller ekologiskt byggande. Detta område har dock helt planerats utifrån konventionell stadsplanering men med medverkan av Freiburgs socialhögskola. Det bygger ännu mer på studier av hur människor vill leva. Även i detta område finns en stor variation i arkitekturen men området är mer sammanhållet. Området gränsar till gröna ängar där kossor betar och med bergen i bakgrunden. Runt hela området går en gång- och cykelväg och det finns rika tillfällen för barn och vuxna att röra sig och vistas utomhus. Spårvagn byggdes ut till Reisenfeld i första byggetappen, på så sätt grundlades ett kollektivt resvanemönster från början.

Vi såg många olika lösningar på solcellsapplikationer och små infällda trädgårdar med lusthus. Nedre våningarna i flerfamiljshusen hade en liten grön plätt som det gick att odla på tex. köksväxter och blommor. Uppe på balkongerna syntes gröna växter av många slag. På taken fanns gräs och träd. Mitt i området fanns en konstgjord sjö. Området är byggt så att biltrafik inte kan passera genom det. Detta område tilltalade oss ännu mer än Vauban med sin moderna men ändå ekologiska utformning.

Sista dagen åkte vi spårvagn till en av ändhållplatserna och sedan buss till en linbana som går till toppen av bergskedjan. Färden gick från utvårdshus med hav av blommande Pelargoner till en bedårande utsikt över Freiburg. Däruppe hade det redan snöat och det blåste så att raden av vindkraftverk gick för fullt. Rader av vindkraftverk var också en syn vi fick hela vägen hem genom Tyskland.

Gender budgeting i Freiburg

Freiburg ligger i det som kallas Gamla Europas Gudinnebälte. De vanligaste funna föremålen från detta bälte är figuriner föreställandes kvinnor som symboliserar fruktbarhet. Här har människor levt länge, på arkeologiska museet fann vi figuriner 10 000 år gamla. Den kända kultplatsen Magdalenien ligger inte långt därifrån.

Kanske finns det bättre förutsättningar för att arbeta med jämställdhet i ett område där platsens själ har en sådan historia, ja om detta kan vi bara spekulera.

Men faktum är att under vårt besök tog stadsfullmäktige i Freiburg ett beslut om att införa **Gender budgeting** inom de icke lagstadgade kommunala åtagandena. Detta tillsammans med att medborgarna ska involveras i beslutsprocessen utifrån en Brasilians modell.

Foto: Ewa Larsson

Karta från Arkeologiska museet över Gudinnebältet.

Vad har Energi med Genus att göra, väldigt mycket menar vi

För att nämna några anledningar till varför vi tycker det så innehas de flesta anställningar inom energiområdet av män, allt från kärnkraftsanläggningar till forskningsområdet och det är män som har de höga positionerna, som chefar inom energiområdet. Dessutom använder män som kollektiv mer energi än vad kvinnor gör.

Innebär då jämställdhet att kvinnor ökar sin energianvändning och blir som män? Definitivt inte. Därför anser vi det extra intressant när Freiburg, en stad som strategiskt medvetet satsar på förnyelsebar energi, även beslutar att införa en Gender budget, det vill säga en budget baserad på jämställd fördelning av ekonomiska medel. Det var extra roligt att de tog just det beslutet under den tid vi var på besök.

Analysen ska göras av de olika konsekvenser som fördelningen av kommunala medel får för kvinnor och mäns livsvärldar.

Budgeten ska ha ett konsekvent, synligt och genomarbetat könsperspektiv som gör det möjligt att säkra en utveckling till en jämställd fördelning av skattemedel.

De Gröna skrev motionen och alla fullmäktiges fem partier skrev under. De gav Freiburgs kommunfullmäktiges förvaltning i uppdrag att lägga fram ett förslag för genomförande av en medborgarförankrad budget baserad på jämställdhet, en Gender budget. I uppdraget ingick också att initiera en offentlig diskussion om hur kommunala tjänster ska prioriteras. Den nya medborgarbudgeten ska vara kostnadsneutral. Sättet att hantera budgeten i Freiburg är inte bara ny för staden, utan för hela Tyskland. Det blir den första kommunala budget som utarbetas under direkt deltagande av medborgarna och som styrs av jämställdhetsaspekter.

Så vitt vi vet, är de först i Europa med att arbeta på detta sätt.

Mer om Freiburgs arbete med gender mainstreaming finner du på:

www.freiburg.de/servlet/PB/menu/1148777_pcontent/content.html

Varför är jämställdhetsanalyser viktiga

Att analysera offentliga utgifter och inkomster utifrån ett köns- och jämställdhetsperspektiv ger förståelse för hur olika politiska beslut påverkar kvinnor och män. Det bidrar även till att medvetandegöra i vilken utsträckning en budget, och med det de politiska åtgärderna, bidrar till att öka eller minska ojämställdheten. Informationen ger politiska beslutfattare, utredare och den offentliga förvaltningen förutsättningar för ekonomisk styrningen så att uppställda jämställdhetsmål kan nås.

Internationella erfarenheter av genusanalyser på budgetar har visat hur det underlättat strategi- och policyformuleringar, vilket i sig ökar ekonomisk effektivitet. Träffsäkrare insatser för att uppnå jämställdhetsmålen har lett till effektivare användning av resurser. Dessutom har genusbudgetar, ur ett demokratiperspektiv, resulterat i förbättrad och rättvisare service till medborgarna.

Faktaruta om genusbudget

Gender Budgeting

Analysen görs av de olika konsekvenser som fördelningen av kommunala medel får för kvinnor och mäns livsvärldar

I slutdokumentet från världskvinnokonferensen i Beijing 1995, Platform for Action, förpliktigade sig världens länder att integrera ett könsperspektiv i alla politiska beslut. En budget ska ha ett konsekvent, synligt och genomarbetat könsperspektiv som gör det möjligt att säkra en utveckling till en jämställd värld.

Sommaren 2006 pågick ett 60-tal initiativ för att utveckla statliga budgetar under namnet "Gender Responsive Budgeting"(GRB). Australien har sedan åttiotalet integrerat könsperspektiv i federal - och stadsbudget vilket omfattar både ekonomisk och social politik. Även Sydafrika och Tanzania, såväl som England, Irland, Belgien, Frankrike och Spanien har arbetat med GRB.

Internationella organisationer som OECD, EU, Världsbanken och FN ser genusanalyser på den ekonomiska politiken som ett avgörande verktyg för jämställdhet. I FN:s Commonwealth har finansministrar slagit fast att integrering av ett jämställdhetsperspektiv i de egna budgetprocesserna ska vara verkställt till år 2005!!!

Vår kommentar

Utifrån ett svenskt lokalt perspektiv har viss genusanalys gjorts inom det icke lagstiftande området som inom idrott. Ansats till att ge flickor likvärdiga resurser till ridsport som pojkar till isanläggningar. Men inget strukturerat genomgripande arbete har gjorts. Dessutom tycker vi att det skulle vara intressant att gå vidare även inom det lagstadgade området. Hur fungerar ”jobbtorg” för man respektive för kvinna, socialbidrag och bostadsbidrag. Inom sjukvården vet vi att kvinnor får vänta längre på ambulans än män och att kvinnor mer förväntas klara sina behandlingar själva, men hur är det med flickor och pojkar? Troligtvis går mönstren igen.

När det gäller infrastruktur prioriteras fortfarande vägar framför kollektiva färdmedel vilket direkt missgynnar kvinnor. På nationell nivå har vi numera en jämställdhetsbilaga till budgeten, men integrering, mainstreaming, saknas. Här skulle också ett strukturerat arbete med Gender budgeting behövas.

Läs mer om det på www.gronakvinnor.se under knappen rapporter finner du en genusanalys gjord inom miljöområdet på regeringens vårbudget.

Här kommer sättet att producera och distribuera el till hushållen in. Den diskussionen är bara i sin linda än, vi vill föra upp den på den politiska arenan och besöket i Freiburg gav oss mycket energi.

Sammantaget har Freiburg kommit långt på vägen till jämställd ekologisk stad samtidigt finns en lång historia som manifesteras genom den magnifika katedralen och en rik förhistoria med kultplatser. Freiburg var väl värt tågresan dit och hem som tog närmare ett dygn i vardera riktningen. Att ge resandet tid hjälper själen att hinna med, det blev en extra bonus på vår resa hälsar Ewa Larsson och Vivianne Gunnarsson.

